

SAMOUPRAVNA VOJNA USTANOVA U SISTEMU VOJNE ORGANIZACIJE

Vojne ustanove su organizacione jedinice, sastavni deo JNA, koje uglavnom obavljaju poslove koji ne spadaju u delokrug vojnih jedinica.¹ To su: škole, instituti, remontni zavodi, bolnice, ugostiteljske ustanove, izdavačke ustanove i dr. Vojne ustanove formira i određuje njihovu organizaciju i delokrug rada vrhovni komandant.

Položaj vojnih ustanova je nešto drugačiji od ostalih ustanova. I u Zakonu o JNA naglašena je ta razlika na taj način što je propisano da se na vojne ustanove koje osniva vrhovni komandant ne primenjuje opšti propis o ustanovama (istu odredbu sadrži i Zakon o ustanovama²).

Takav status vojnih ustanova je logična posledica specifičnosti Armije kao vojne organizacije. Međutim, razvoj socijalističkih odnosa u društvu na osnovama samoupravljanja nije mogao da se ne odrazi na vojne ustanove, naročito one koje upošljavaju veliki broj radnika (građanskih lica) i koje se po proizvodnji ili uslužnoj delatnosti ne razlikuju mnogo od srodnih organizacija izvan JNA.³ U nekima od njih, još u vreme kada je počela predaja fabrika radnicima, polaže se kamen temeljac izgradnje unutrašnjih odnosa na osnovi samoupravljanja. Taj proces je ozakonjen 1965. godine donošenjem noveliranog zakona o JNA.

Vojne ustanove koje posluju na principu sticanja i raspodele dohotka na osnovi samoupravljanja nezvanično su nazvane »samo-

¹ Član 2 Zakona o JNA.

² Ustanova prema našem društvenoekonomskom sistemu predstavlja kategoriju radne organizacije s utvrđenim pravima i dužnostima, koje se obrazuju za vršenje delatnosti u oblasti obrazovanja i vaspitanja, naučnoistraživačkog rada, kulture, fizičke kulture, zdravstva, socijalnog osiguranja i socijalne zaštite.

³ Prema čl. 295. stav 2. Zakona o JNA savezni sekretar za narodnu odbranu je ovlašćen da propiše da se u pojedinim vojnim ustanovama shodno primene opšti propisi o samoupravljanju, radnim odnosima i raspodeli dohotka koji važe za narode organizacije.

upravne vojne ustanove«. Zvanična vojna terminologija taj termin još nije prihvatila, ali se on u praksi upotrebljava radi obeležavanja ustanova koje nisu klasično budžetske i koje su u drugačijim odnosima u vojnoj organizaciji. One kao organizacione jedinice JNA nisu pravna lica mada samostalno raspolažu imovinom i samostalno stupaju u poslovne odnose s privrednim i drugim organizacijama.

KOEGZISTENCIJA SAMOUPRAVE I SUBORDINACIJE

U samoupravnim vojnim ustanovama koegzistiraju dva različita načela — samoupravljanje i vojna subordinacija — što na prvi pogled izgleda kao protivrečnost. U propisima koji važe za te ustanove može se zapaziti to da su učinjeni napor da se njihov status kao organizacionih jedinica u sistemu vojne organizacije JNA uskladi s opštim načelima o samoupravljanju, radnim odnosima i dohotku i da se na svojevrsan način prevaziđe klasični oblik vojne ustanove, zasnovan na sistemu strogih hijerarhijskih odnosa u budžetiranju i u krajnjoj liniji najamnih odnosa.

S obzirom na to da je samoupravna vojna ustanova deo JNA, u razvijanju samoupravljanja u njoj uvek se polazilo od činjenice da uvođenjem novih odnosa ona ne izgubi vojno obeležje i da efekt-nije vrši svoju funkciju. Radi toga je i samouprava u vojnoj ustanovi obuhvatila samo ona pitanja, oblasti i aktivnosti koji ne remete odnose u vojnoj organizaciji u pogledu besprekornog i savesnog izvršavanja postavljenih zadataka (što je propisano podzakonskim aktom).

Samoupravljanje u takvoj ustanovi obuhvata:

- 1) uređivanje unutrašnjih odnosa u ustanovi,
- 2) raspodelu dohotka na lične dohotke i fondove,
- 3) odlučivanje o unutrašnjoj organizaciji ustanove,
- 4) obezbeđivanje uslova za stručno usavršavanje radnika,
- 5) stvaranje i poboljšavanje uslova rada i rešavanje pitanja ekonomskog položaja radnih ljudi, i
- 6) obezbeđivanje najpovoljnijih uslova za rad i poslovanje ustanova kao celine.

O KAKVOM SAMOUPRAVLJANJU JE REČ?

Analizirajući s političko-pravnog aspekta karatker samoupravljanja u vojnoj ustanovi, postavlja se pitanje — o kakvom vidu i obimu samoupravljanja je reč. Ima mišljenja da su to samo neki činio-

ci samoupravljanja a ne i suštinsko samoupravljanje i da ono s formalnopravnog stanovišta nije regulisano u punom obimu. Takva tvrđenja nisu prihvatljiva. Bez obzira na to da li je posredi manji ili potpun obim samoupravnih prava, u vojnim ustanovama postoji sistem samoupravljanja koji je nastao kao posledica razvoja samoupravljanja u našoj zemlji i pravno je regulisan i oformljen na osnovi opštih propisa o samoupravljanju radnih ljudi u radnim organizacijama.

Ponekad se mehaničkim poređenjem samoupravljanja u vojnim ustanovama s onim u radnim organizacijama (iako se sva samoupravna prava ne poklapaju) zaključuje da u vojnim ustanovama nije reč o samoupravljanju nego samo »o nekim elementima samoupravljanja«. Takvo poređenje je jednostrano. Ako bismo uporedili obim samoupravljanja u organima državne uprave s onim u radnim organizacijama, stvarno bismo uočili razliku na štetu radnih ljudi u organima državne uprave. Uporedimo li opet samoupravljanje u organima državne uprave s onim u samoupravnim vojnim ustanovama može se konstatovati da obim samoupravljanja u vojnim ustanovama ne zaostaje za organima uprave. Međutim, nijedan naučni radnik koji se bavi izučavanjem samoupravljanja nije do sada konstatovao da su u organima uprave samo neki elementi samoupravljanja a ne samoupravljanje.

OBLICI SAMOUPRAVLJANJA

Radni ljudi u vojnoj ustanovi razvijaju kroz samoupravljanje samostalan i stvaralački odnos prema radu, interes i inicijativu za postizanje što većih poslovnih rezultata. Zato su i forme odlučivanja prilagođene ustavnoj koncepciji samoupravljanja, jer se došlo do saznanja da se samostalnost, interes i inicijativa radnih ljudi mogu ostvariti samo ako oni neposredno i aktivno učestvuju u svim fazama odlučivanja.

U tim ustanovama usvojeni su princip neposrednog samoupravljanja — preko referenduma i zborova radnika, i princip posrednog samoupravljanja — preko saveta ustanove i drugih kolegijalnih organa.

Referendum kao oblik neposrednog odlučivanja se prvi put javlja u armijskoj praksi upravo u samoupravnim ustanovama i sankcionisan je propisima. Zborovi radnih ljudi ustanova su takođe način i forma odlučivanja, institucija neposredne demokratije, kojom vojni kolektiv ostvaruje uticaj na odlučivanje o nekim poslovima upravljanja ustanovom.

Radni ljudi u ustanovama ostvaruju i posredno svoja prava upravljanja preko predstavničkog organa — saveta ustanove koji biraju neposredno i kome poveravaju određene poslove. Prvi saveti u JNA pojavili su se u remontnim zavodima i radionicama i to više kao savetodavni organ starešina i uprava tih ustanova nego kao stvarni organ samoupravljanja. Nešto kasnije savet prerasta u instituciju samoupravljanja, kada istovremeno biva i zakonski sankcionisan, ali još uvek kao fakultativna a ne kao obavezna forma upravljanja. I pored toga ta institucija je bila ustanovljena voljom radnih kolektiva u velikom broju vojnih ustanova. Saveti stiču iskustvo i osposobljavaju se kroz svoj rad tako da već 1962. godine postaju sposobni da prime na sebe, zajedno sa drugim organima, punu odgovornost upravljanja poslovima ustanove i uređenja unutrašnjih odnosa, u skladu sa principima samoupravljanja. Njihov doprinos pripremanju radnog kolektiva za preuzimanje određene odgovornosti, povećanje produktivnosti rada i poboljšanje materijalnog položaja radnika je veoma zapažen. Karakteristično je da tu etapu prati proces prilagođavanja i usklađivanja tretmana tih vojnih ustanova s postojećom vojnom organizacijom i njenim principima, posebno subordinacije i komandovanja.

U početku je bilo izvesnih rezervi prema savetima. Pojedinci su tvrdili da će samouprava olabaviti vojni red, disciplinu u izvršavanju zadataka i funkcionisanje ustanova, ali rezultati rada, demokratski razvoj ljudskih odnosa, veća produktivnost rada, povećanje dohotka, a posebno razvijanje većeg stepena samodiscipline u tim ustanovama — potvrdili su ispravnost tog procesa, procesa koji je imao cilj da se na određen način pojedini organizmi vojne organizacije uklope u jedinstven proces samoupravljanja, i da se zadaci i funkcije — sa stanovišta narodne odbrane — dosledno i u potpunosti sprovede.

ODNOS USTANOVA — PRETPOSTAVLJENI ORGAN

U hijerarhijskom sistemu vojne organizacije samoupravna vojna ustanova je vezana principom subordinacije. Međutim, taj odnos ustanove i starijeg, odnosno pretpostavljenog vojnog organa⁴ se transformirao. Prava i dužnosti pretpostavljenog organa u odnosu na ustanovu određeni su normativnim aktom kojim je propisan sistem upravljanja u tim ustanovama. Pretpostavljeni organ može da

⁴ Kao pretpostavljeni organ se smatra neposredno pretpostavljena komanda, odnosno vojni organ koji je kao takav označen u formacijskom aktu.

ostvaruje svoja prava samo u okviru utvrđene nadležnosti; njegova klasična prava su ograničena, odnosno prilagođena novostvorenim samoupravnim odnosima u samoupravnoj vojnoj ustanovi. Taj organ i ustanova, u novom sistemu odnosa, dužni su da se dogovaraju o izvršenju zadataka i funkcija koje samoupravna ustanova ima. Ukoliko pretpostavljeni prekorači svoje ovlašćenje, organ samoupravljanja ustanove ima pravo da pokrene spor i iznese sporno pitanje pred nadležni vojni organ koji vrši ulogu arbitra.

Starešina koji je na čelu ustanove (direktor, upravnik, načelnik) lice je koje odgovara za ispunjenje zadataka ustanove i samoupravnom organu ustanove i pretpostavljenom vojnom organu na osnovi subordinacije. Kao organizator procesa rada stavljen je u dvojak položaj — da štiti interese vojnog kolektiva ustanova i da istovremeno štiti interese vojne organizacije kao celine. Starešina je ovlašćen da obustavlja nezakonite akte saveta. Savet kao organ samoupravljanja ima pravo da traži smenjivanje starešine ukoliko on ne radi pravilno ili svojim postupcima nanosi štetu kolektivu.

Princip reizbornosti starešine samoupravne ustanove nije prihvaćen u onom smislu u kome je ustanovljen u radnim organizacijama. Starešina ustanove se postavlja na dužnost po propisima koji važe za vojna lica i zbog toga se ne može primeniti onaj princip ponovnog biranja koji važi za rukovodeće radnike u radnim organizacijama, a utvrđen je Osnovnim zakonom o radnim odnosima.

SUBORDINACIJA I SAMOUPRAVNO UDRUŽIVANJE USTANOVA

Samoupravne vojne ustanove mogu samostalno i na osnovi međusobnog dogovora da se udruže u poslovnu zajednicu, ako to smatraju ekonomski opravdanim i ako imaju interes. Zajednica predstavlja jedan vid unutrašnje samoupravne integracije ustanova koja je stvorena da bi se postigli veći rezultati rada u izvršavanju zadataka i funkcija.

Međutim, mimo tog udruženja nadležni vojni organ obrazuje svoj savet, koji treba da prati rad udruženja i da predlaže pretpostavljenom odgovarajuće mere u vezi sa zaključcima i odlukama zajednice samoupravnih vojnih ustanova. Može se konstatovati da zajednica ustanova i savet kod vojnog organa predstavljaju specifičan oblik usklađivanja međusobnih odnosa na osnovi subordinacije, koja se ne ostvaruje putem klasičnih, starih formi komandovanja i naređivanja.

Svi radnici i vojna lica u samoupravnoj ustanovi su ravnopravni u pogledu prava i obaveza koji proizilaze iz rada. Ustanova je tako organizovana da se u njoj razvijaju odnosi među ljudima kao slobodnim i ravnopravnim stvaraocima, čiji rad služi isključivo zadovoljavanju njihovih ličnih i zajedničkih potreba. Nastoji se postići ukidanje otuđenosti čoveka od sredstava za rad i drugih uslova rada i da mu se pruži puna mogućnost da raspolaže svojim proizvodima rada, a istovremeno i da vrši svoju funkciju i zadatke u sistemu vojne organizacije.

Vojna lica na radu u tim ustanovama ne menjaju svoj vojni status u pogledu prava i dužnosti koja su ustanovljena zakonskim propisima za vojna lica.

Sistem odnosa u samoupravnoj vojnoj ustanovi treba da obezbedi svakom zaposlenom lični dohodak prema rezultatima njegovog rada i rada ustanove kao celine. Radnici i vojna lica ravnopravno učestvuju u raspodeli dohotka na osnovi svog doprinosa, odnosno zalaganja. Za razliku od prava radnih ljudi u radnim organizacijama, radnik vojne ustanove ima pravo da, ako smatra da je njegovo pravo povređeno, pokrene upravni spor kod Vrhovnog vojnog suda.

UTICAJ SAMOUPRAVE NA SISTEM KOMANDOVANJA

Samoupravljanje u sklopu jednog dela vojne organizacije je novi društveno-politički fenomen u razvitku Armije, koji je nastao kao posledica sveukupnih odnosa u našem socijalističkom društvu. Njegovom afirmacijom nestalo je i straha od novina koje bi menjale klasičan sistem komandovanja čak i u uslovima kada se u društvu stvaraju novi odnosi. Na početku je bilo skepticizma i sumnji da će se uvođenjem samoupravljanja poremetiti vojni red i disciplina i da će to negativno delovati na ulogu komandovanja i na izvršavanje zadataka ustanove. Međutim, praksa je sve to demantovala: uvođenjem poslovanja na principu sticanja i raspodele dohotka i samouprave radni čovek je stavljen u položaj da sam odlučuje i njegova odgovornost u izvršavanju vojnih zadataka je porasla. On se u kolektivu osetio kao »dobar domaćin« društvenim sredstvima za proizvodnju, koja su ranijim sistemom budžetiranja bila »otuđena« od njega. Sada sve što radi, radi u sopstvenom interesu i u interesu šire vojne zajednice, odnosno narodne odbrane. Time su stvoreni uslovi za izgradnju samodiscipline na osnovi interesa članova kolektiva i na saznanju da samo čvrsta disciplina u ustanovi doprinosi povećanja

nju rezultata rada. Disciplina tako prestaje da bude briga samo vojnog starešine i postaje briga i interes svakog pojedinca i celokupne radne vojne zajednice.

U desetogodišnjoj praksi »vojnog samoupravljanja« nije bio slučaj da neka samoupravna ustanova ne izvrši zahtev starije komande ili ma kog nadležnog vojnog organa. Nesporazuma je bilo veoma malo i to samo oko naknade troškova za izvršenje zadataka. Samoupravna ustanova teži da ima čiste odnose i račune sa svim vojnim organima, jer njeni članovi žive od dohotka koji stvaraju svojim radom, a ne od budžetskog finansiranja.

Često radni ljudi u samoupravnim ustanovama imaju veći lični dohodak od primanja vojnih i građanskih lica u jedinicama. Takvu pojavu kritikuju upravo ona lica u jedinicama i komandama koja imaju fiksna primanja, jer smatraju da radni ljudi u ustanovama ne bi smeli da imaju veća primanja od plata. Međutim, kao što je poznato, plate se isplaćuju iz budžetske kase, bez obzira na to kako su izvršeni zadaci. To nije slučaj s ličnim dohocima u samoupravnim ustanovama. Radni ljudi moraju da udruženim radom prvo stvore sredstva za dohodak, pa tek onda da iz tih sredstava vrše deobu dohotka prema kriterijumu i načelima koji su dogovorno utvrdili s pretpostavljenom komandom, odnosno vojnim organom. Ali samoupravljači mogu da se nađu u situaciji da stvore i manji lični dohodak. Prema tome, položaj radnih ljudi u tim vojnim organizacijama JNA je takav da svojim radom i dohotkom sami sebe izdržavaju i da stvorenim sredstvima ispunjavaju i druge društvene obaveze.

Razmatrajući dosadašnje odnose pretpostavljenog organa i samoupravne ustanove, može se zaključiti da to nije klasičan odnos komandovanja i naređivanja, ali da je u potpunosti obezbeđeno izvršenje volje pretpostavljenog organa u sklopu svojih prava i ovlašćenja. Ta volja (koja se ranije manje poštovala u obliku naređenja i komandovanja) sada se sprovodi u na osnovi zahteva i dogovaranja. Međutim, nije isključena ni pravna mogućnost da se u izvesnim slučajevima prenebregne dogovor i pribegne starom klasičnom sistemu naređivanja. Mada do sada u praksi nisu bila korišćena ta ovlašćenja, smatramo da će se, ukoliko dođe do njihove primene, kao posledica pojaviti nedovoljno usklađenih odnosa između samoupravne ustanove i pretpostavljenog organa. Prošlost i sadašnjost potvrđuju da postoje različni stupnjevi i različni kvaliteti ograničenja prava i proširenja obaveza u vojnim odnosima, što znači da pojam subordinacije i komandovanja nije konstantan, ne samo po stepenu rigoroznosti već i po broju i vrsti komponenti koje se uključuju u takav način funkcionisanja sistema.

Nipodaštavanje subordinacije predstavlja svojevrstan anarholiberalizam u vršenju službe, bežanje od odgovornosti, nespremnost na usklađivanje odnosa itd. Takvo shvatanje gubi iz vida da složeni sistemi ne mogu funkcionisati bez precizno definisanih obaveza i funkcionalnih odnosa u svim pravcima.

SAMOUPRAVNO (AUTONOMNO) PRAVO USTANOVE

Samoupravne ustanove su i nosioci određene normativne delatnosti. Veliki deo svojih poslova i unutrašnjih odnosa uređuju donošenjem opštih normativnih akata. Normativna delatnost ustanova predstavlja jednu od oblasti njihovog samoupravnog prava. Suština tog prava se sastoji u tome što radne zajednice samoupravnih ustanova svojim normativnim aktima mogu da samostalno uređuju u većoj ili manjoj meri unutrašnju organizaciju, odnose i funkcionisanje. Ti opšti akti predstavljaju kvalitativno novu pojavu u uređivanju odnosa u tim delovima vojne organizacije za razliku od jedinice i drugih ustanova gde se njihovi unutrašnji odnosi uređuju na principu komandovanja i subordinacije od vrhovnih vojnih organa.

Unutrašnji normativni akti samoupravnih vojnih ustanova su, po našem mišljenju, originerni i stvarno samoupravni akti, koji predstavljaju funkciju samoupravljanja. Oni su pravni akti u uslovima samoupravljanja i u tom smislu su nova pojava u sistemu uređivanja unutrašnjih odnosa u Armiji i u jugoslovenskom pravnom sistemu.

Opšti akti samoupravne vojne ustanove imaju sledeće karakteristike:

Prvo, oni su i normativni i samoupravni akti. Samoupravni su zbog toga što ih donosi vojna zajednica preko svojih organa upravljanja i što se njihova primena ne obezbeđuje sankcijama i merama državnih organa. Normativni su jer se njima određuju opšti a ne pojedinačni unutrašnji odnosi u ustanovi. Po tome se oni razlikuju od pojedinačnih akata uopšte i onih koje donosi ustanova.

Drugo, ti akti donose se u skladu s Ustavom i Zakonom o JNA.

Treće, na osnovi njih vojne ustanove uređuju svoje unutrašnje odnose (i ne mogu se uređivati odnosi između drugih lica koji nisu članovi radne vojne zajednice, kao ni prava i dužnosti tih lica prema ustanovi).

Preko samoupravnih normativnih akata radni ljudi u vojnim ustanovama se sami opredeljuju za metode i oblike realizacije dužnosti i prava koji su utvrđeni sistemom vojne organizacije. Članovi vojne zajednice na taj način dobijaju mogućnost da sami usklade pojedinačne interese sa zajedničkim opštearmijskim i opštedruštvenim

interesima. Tako se može reći da su ti normativni akti pretežno rezultat međusobnog dogovaranja članova kolektiva i predstavljaju neku vrstu, oblik i instrument ostvarivanja dogovora između članova radne vojne zajednice. Radni ljudi putem takvog dogovaranja preuzimaju na sebe pravo i odgovornost da racionalno upravljaju, da koriste i uvećavaju vojna sredstva, da zadovoljavaju svoje pojedinačne kolektivne i opšte armijske potrebe i interese.

SISTEM UREĐENJA ODNOSA U SAMOUPRAVNIM VOJNIM USTANOVAMA DOPRINOSI DALJEM RAZVOJU SOCIJALISTIČKIH ODNOSA U VOJNOJ ORGANIZACIJI

Sasvim je logično to što je naša vojna organizacija kao integralni deo društva zahvaćena procesom i razvojem socijalističkih društvenih odnosa. Taj proces u vojnoj organizaciji nije spontana pojava nego rezultat svesnog nastojanja progresivnih subjektivnih snaga da se nađu rešenja koja će, uvažavajući armijske specifičnosti, obezbediti razvoj odnosa u Armiji u skladu sa suštinom društvenih odnosa.⁵

U prilaženju razmatranja odnosa u samoupravnim vojnim ustanovama koje je povezano s odnosima u JNA, neophodno je potrebno odgovoriti na pitanja: kakav je zakoniti odnos između društva i vojne organizacije, u kojoj meri društveni procesi nužno zahvataju i Armiju i koliko armijske specifičnosti zahtevaju svojevrсна rešenja?

Opšte zakonitosti odnosa društva i Armije mogli bi ukratko rezimirati na sledeći način:

Prvo, Armija je deo našeg društva — njegove bitne odlike su i bitne odlike JNA. Svaki drugi razlog koji bi narušio taj odnos doveo bi do nesklada između Armije i društva, do protivurečnosti koje bi rađale određene posledice za društvo kao celinu.

Drugo, ono što naše društvo čini revolucionarnim, ono što je osnovni pokretač njegovog napretka — mora postati osnovom društvenog bića Armije.⁶

⁵ U rezoluciji IX kongresa SKJ konstatovano je da je od posebnog značaja razvijanje unutrašnjih odnosa u skladu s bitnim vrednostima humanih, međuljudskih odnosa u samoupravnom socijalističkom društvu, radi toga da se omogućí puna afirmacija svih unutrašnjih kreativnih snaga i realnih vrednosti i efikasnije prevazilaze moguće deformacije, koje su imanentne prirodi vojne subordinacije.

⁶ Rezolucija — zaključci sa IV sednice Konferencije SK u JNA od 12. juna 1970.

Treće, specifičnosti Armije mogu uticati na to kako će se realizovati društveni odnosi u njoj samoj, ali ne i menjati njihovu suštinu.⁷

Znači, možemo zaključiti da je odlučujući činilac za razvoj odnosa u vojnoj organizaciji karakter odnosa u društvu. Prema tome, suština odnosa u društvu ne sme se negirati u bilo kojem društvenom organizmu, bez obzira na njegove specifičnosti ili potrebe.⁸

Pri svemu tome moraju se imati u vidu i određene specifičnosti, koje su svojstvene vojnom organizmu. Međutim, prenaplašavanje specifičnosti može dovesti vojnu organizaciju u raskorak s društvenim razvojem, a i obratno, nipodaštavanje tih specifičnosti može imati negativne posledice za vojnu organizaciju.

Armija se kao svaka druga organizacija (vojna organizacija) konstituše kao složeni sistem. Odnosi koji se razvijaju unutar sistema kao potreba njegovog funkcionisanja prenose se na odnose među ljudima.

Pri razmatranju tih odnosa veoma je važno imati u vidu savremeni vojnotehnički faktor, koji se odražava protivurečno na položaj čoveka u vojsci, zahtevajući, s jedne strane, kreativni ljudski postupak — s voljom, znanjem i invencijom, a s druge strane može dovesti i do tehnokratskih iskušenja, koja pretežno naglašavaju ulogu tehnike, a vode ka svojevrsnoj dehumanizaciji odnosa i degradiranju ličnosti.

Suština samoupravnog društvenog odnosa ispoljava se u stvaranju objektivnih uslova u vojnim ustanovama koji će omogućiti da čovek radnik — proizvođač postane stvarnim subjektom društvenog razvoja.

Pukovnik

Dimitrije KENKOVSKI

⁷ Isto

⁸ Prva konferencija SK u JNA u svojim zaključcima ističe da je osnovno obeležje našeg samoupravnog društvenog sistema — svesno usmeravanje i podsticanje ljudi na aktivnost i isticanje čoveka kao najveće vrednosti u našem društvu — veoma mnogo utiče na svest, shvatanje i raspoloženje pripadnika JNA. U tim okolnostima i društvena funkcija komandovanja je uslovljena opštim društvenim odnosima, što određuje specifičan smer u regulisanju odnosa i položaja čoveka u JNA. Posebnu pažnju zaslužuje vojnik koji treba da bude aktivan u sveukupnoj armijskoj izgradnji. To je suštinsko pitanje odnosa u našoj Armiji.